

Több nyelven, egy hazában – képösvényen egymás felé

interjú Borsos Mihállyal

– *Karácsonyra jelent meg az a vaskos, zömében fényképekkel teli kötet, amely a „Több nyelven egy hazában” címet viseli, s Borsos Mihály fotóművész – vagy, ahogy ő inkább szereti: fotográfus – legújabb albuma. Ünnepek, emberek, történetek, hétköznapok... – olvasható a borító legalján. A magyarországi nemzetiségek és vallási kisebbségek életéből mutatja be a legjellemzőbb szokásokat, hagyományokat. Miért pont ezek lettek a rendezőelvek?*

– Azt hiszem, ha valakiknek, a BARÁTSÁG folyóirat olvasóinak egészen biztosan nem mondom újat azzal, hogy mennyi közös és kölcsönös eleme van az egymás mellett élő kultúráknak. Ezek leglátványosabban az eltérő, mégis a legfontosabban hasonló ünnepi szokásokban érhetők tetten. Az emberi életciklus ünnepei, születéstől a halálunkig, a beavatási rítus, az esküvő, mind megannyi közös pont. Az ünneplő ember, család és nagyobb közösség a hétköznapok megszokottságából kitörve, mindig a legnemesebb arcát mutatja. A nemzetek és nemzetiségek lelke a legszebben és leginkább az ünnepei során mutatkozik meg. A felelősségük és lélekerejük is, hiszen mindig is nagy volt a nyomás, hogy kényelemből, renyhéségből, ostobaságból vagy előnszerzést remélve feladjuk a hagyományainkat. Nemzedékről nemzedékre meg kell vívni ezt a belső küzdelmet. Az ünnep azonban csak talmi csillogás, ha nem támasztják alá a hasonló lelkiségű hétköznapok. Ezért is kerestem képeim nagy részén az ezek során – a munkában, a háztartásban, a családi és baráti körben – megmutatkozó másság-azonosság pillanatait. Emberek: az emberi arcnál semmi sincs beszédesebb. A mosoly, a kicsattanó fiatalság, a ráncok, a beletörődő rezignáltság, a reményt, a féltést és büszkeséget sugárzó tekintetek nem nemzet- és nemzetiségfüggők. Rokonná tesznek minden embert. A történetek című fejezetben pedig arra törekedtem, hogy az is megjelenhessen, ami képpel csak részben fejezhető ki. A rövid elbeszéléseket, verseket két-két portré kíséri. Nemzetiségi írók, költők, médiaszereplők, népművészek, lokálpatrióták és egyszerű, hagyományaikra büszke közemberek emlékeznek. Egymást hitelesíti a szöveg és a kép. Itt is akad persze kivétel, hisz volt, aki csak táncával mesélt.

– *Mi indította el a nemzetiségi témakör irányába?*

– Időnként ki kell mondani az evidenciákat. Amikor 2002-ben az ebben az albumban szereplő első képet készítettem, már érezhető volt valamiféle latens társadalmi türelmetlenség, s azóta is olyan naftalinszagú ideológiák kerültek ki a szellempalackból,

amiről korábban azt hittük, hogy örökre odazártuk. Miközben érződött, hogy sokan újra nem egymáshoz képest, hanem egymással szemben erőlködnek meghatározni önmagukat, önmaguk kultúráját, ugyanakkor örvendetes volt megfigyelni, hogy számos közösség ifjú nemzedéke (talán éppen igen szerencsés válaszreakcióként) visszatalált a gyökerekhez, megtartva és újjáélesztve a korábbi szokásokat. Magyarország – remélem a könyvet átlapozva sokakat sikerül meggyőzni erről – kivételes szellemi kincsek birtokosa. Eleven és roppant gazdag, sokszínű kultúrával büszkélkedhet. A kisebbségek hagyományával a honfoglalástól máig Magyarország, a magyarság is gazdagodott, de ez fordítva is igaz.

Tizenhét-tizennyolcezer kilométert tettem meg, ötvenhat településen jártam, több mint tízezer felvételt készítettem az egyes helyszíneken és a stúdióban. A tizenhárom bevett nemzeti és etnikai kisebbségen kívül köztünk élő kínaiak köz, zsidó vallási közösségekben, de a Krisna-völgyben is jártam. Mindenütt magyarul tudtam beszélgetni, mindenki Magyarországot tekintette hazájának, s a sajátján kívül jól ismerte a magyar hagyományokat is. Rokkon vonásokat mutató magyar közösségi szokásokat is megörökítettem. Szerettem volna sokakat ahhoz a felismeréshez vezetni, hogy együtt vagyunk magyarok, együtt vagyunk Magyarország. Nagyon bántott, hogy emberemlékezet óta nem született ehhez hasonló fotóalbum. A képzőművészet valahogy elvesztette közéleti érdeklődését, bátorságát, noha fontos szerepe lenne a kortársak orientálása.

– *A kötet egyik méltatója úgy fogalmazott, hogy a Több nyelven, egy hazában nem riportkönyv, nem néprajzi szakkönyv, hanem képekben megfogalmazott önismereti napló. Egy másik szerint „unikális érzelmző képészótárt” alkotott, egy harmadik szerint „képekkel írt filozófiakönyvet” tett le az asztalra...*

– Megtisztelő, ha így látják.

– *Ön miként határozná meg az albumot?*

– Ilyesmire nem mernék vállalkozni. Azt hiszem – azt remélem –, hogy kinek-kinek mást jelent majd. Aki először látja a hazai lengyelek húsvéti tojáskocintását, a szigetbecsei németek tojásfutásának, a polányi Pfingsnigelek, a pünkösdi manók vonulásának képsorait, vagy az öcsényi cigánygyerekek önfeléd és öntudatos táncfotóit, a komlóscai ruszin betlehemezők pléhálarcát, a szakonyfalvi és komlóscai papírvirág-készítési szokását, a zsidó széderesttel és

a kínaiak holdujével kapcsolatos szertartásait – annak, bizonyára a különösség, különlegesség jelentélményét. (Tudós kollegáimmal rövid magyarázó szövegekkel igyekeztünk erősíteni az ismeretszerzést.) Aki a már általánosan ismert szokásokkal: busójárással, körmenetekkel, pünkösdi királyválasztással, farsanggal, búcsúi forgatagokkal találkozza régi emlékekre lel, azokat felidézve másként látja a többi felvételt is. Akik saját kisebbségük, vagy mesterségük hagyományait látják viszont más településen, más tájegységen, azoknak nyilván ez az önértékelés jelenti a legfőbb örömet. Azok, akik képesek voltak olykor hajnali háromkor vonatra ülni, hogy eljőjenek a stúdióba fényképezkedni, de a többi képen szereplők is talán annak örülnek leginkább, hogy megmutathatták magukat, s egy időtálló könyvvel üzenhettek a jelenbe, jövőbe. Akinek külföldön kerül kezébe az angol és magyar nyelvű kísérelő szövegekkel megjelent könyv, ha magyar, ha valamelyik kisebbséghez tartozik, egyaránt megdoboghat a szíve. Az pedig, aki ilyen kötődéstől mentes, nyilván a néprajzi és csoportlélektani üzenetekre lesz nyitottabb.

Első alkalommal fordult például elő, hogy divatképszerű felvételek készültek – az adott nemzetiség fiataljainak jókedvű és szívélyes közreműködésével – valamennyi nemzeti kisebbségünk viseleteiből. Egy állandó modellen három olyan divatstúdió ruháit is megfotóztam, amely műhelyek tudatosan építenek az autentikus népi motívumokra. Azt hiszem meggyőzőek lettek ezek a felvételek is. Ötletet,

irányt, célt adhat sokaknak. Szeretném hinni, hogy azok a képek, történetek is mélyen megrögzülnek – legfőképpen ezt szeretném hinni – amelyek például a hindu kultúra hazai kegyhelyét, Körösi Csoma sztúpáját; a pákozdi népművelő által falujában meghonosított kiceégető palóc népszokást; a szegedi nagy árvízkor az áradásban másként megközelíthetetlen zsinagógából magyar halászok által kimentett tóratekerceset; illetve egy helyi cigány közösség által a többi nemzetiség számára is szervezett Dunamenti Nemzetiségi Találkozókat igyekeztek látótérbe hozni. Képtelenség lenne mindezt egy nevezőre hozni. Ha valóban felsejlik a filozófiai gondolat, ha csakugyan megrezdülnek az érzelmi húrok, akkor sokak számára válhat az album önismereti naplóvá.

– „Könyvünk analóg szemlélettel készült egy digitális világban, ahol több a hasonlóság mint az ellentét – csak észre kellett venni. Beszélhetünk körben járó vagy lineáris időszámításról, egyaránt magával ragad a kavalkád, a színes forgatag. A szerzők kérése az, hogy tegyünk legalább egy lépést közösen az egymás megismeréséhez vezető ösvényen” – olvasható a közel ötszáz. fényképet tartalmazó – a Társalgó Galéria által kiadott kötet zárógondolataként. Az alkotók és a könyvben szereplő közösségek is megérdemelnék, hogy így legyen.

– Az eddig csak külföldön terjesztett „Több nyelven, egy hazában” előreláthatólag február végén kerül a hazai könyvesboltokba.

Orsós Katalin

